

Церква між Сходом і Заходом

о.д-р Михайло ДИМИД

СИТУАЦІЯ

Маю намір навести лише деякі групи складних політичних і релігійних проблем, що зустрічаються в Україні. Вони часто видаються майже нерозв'язними і буде дещо необхідно входити в історію, якщо не в догматику, аби принаймні усвідомити їх.

Хоча західне християнство присутнє на території України, згідно із документальними даними, уже із XIV ст. ці терени завжди залишались насамперед під впливом східного християнства. Візантійська традиція тут була від початку. Вона зашепталася при хрещенні Київської Русі, а із серця сьогоденішньої України почалася християнізація східних слов'ян. Хоча на той час Церква була одна, вона мала особливості на Сході і на Заході. У виборі Володимира саме східно-християнства історики схильні вбачати радше практичні, ніж догматичні фактори. Тобто підпорядкованість Церкви монархові значно більше відповідала ментальності тоді ще поганського князя, який не бачив потреби ділитися із кимось владою навіть після хрещення.

Попри велику самостійність, яку Візантія надавала своїм сателітам (мала набутий досвід змілоного керування колоніями через духовні важелі), попри часті й навіть найбільш ранні вияви прагнення до автентичності християнства українського народу (їх видно уже при виборі першого українського митрополита Іларіона), все ж православне духовенство Київ-

ської Русі далі упродовж багатьох століть підлягало Константинопольській катедрі аж до часу поділу України за Андрусівською угодою 1667 р., поновленого через 9 років, як “вічного миру” між Річчю Посполитою та Росією.

Разом із більшою частиною території України Церква також перейшла під владу Москви, яка на той час уже здобула ранг Патріархату. Хоча тоді вона не виношувала ідеї Третього Риму, однак виразні тенденції імперського характеру виявила вже невдовзі. З чого ще й досі наші землі Московський Патріархат трактує як свою “канонічну територію”. Фактично, нічого не змінилося після проголошення акту державної незалежності України 1 грудня 1991 р. Статус благодатної, канонічної, визнаної іншими православними Церквами має лише УПЦ, що є в Московському Патріархаті, який 1990 р. надав їй право самоврядування.

Особливо допоміжним для усвідомлення напрямків розвитку релігійної ситуації і загальної правової атмосфери є розподіл давніх храмів, які не вживаються за призначенням, а також відсутність певних принципів виділення земельних ділянок під нове будівництво.

Помилки у цій справі найчастіше стають причиною “міжконфесійних” конфліктів. Зауважується, наприклад, що вирішення майнових відносин, тобто приналежності культових споруд, що досі не вживаються за призначенням, здійснюється волонтаристським шляхом. Будівництво певного храму в на-

селеному пункті здійснюється значною мірою за розпорядженням владних чиновників залежно від того, на чьому боці є селищна чи міська рада або високопосадовий чиновник, виходець із цього села. Знаменним є зведення минулого року у маленькому с. Чайкіно, на батьківщині Леоніда Кучми, вже другої за 5 останніх років церкви УПЦ (МП).

Україна із часу входження до Російської імперії (у 1654 р.) мала для неї величезне значення. Вона була справжнім діамантом у короні імперії. Із багатьох причин заслуговувала на це ім'я також у релігійному сенсі. Попри великі та часті особові колізії, саме цей край найбільше був вирішальним для формування обрисів російського православ'я. З України до центру імперії йшли найосвіченіші науковці-богослови, тут було багато покликань, парафій, духовенства, віра була завжди живою.

Церква на Україні навіть у більшовицькі часи була сильнішою і дієвішою порівняно із російськими теренами. Після радянської агресії на Захід 1939 р., успішно здійсненої завдяки пакту Молотова-Рібентропа в Західній Україні, що включає Буковину, Закарпаття, Галичину, Волинь, було найбільше храмів та священників. Якщо на момент завершення німецько-радянської війни в усьому Радянському Союзі за приблизними підрахунками було близько 4 тис. храмів, то це майже виключно завдяки християнам України, оскільки на решті території СРСР число діючих культових об'єктів не перевищувало 100.